

În baza celor expuse mai sus, pasajele citate la început din lucrarea D-lui Ciobanu vor trebui îndreptate în înțelesul acestei rectificări, iar *Molitvenicul' nostru* va trebui considerat nu ca una dintre cele dintâi urme ale scrisului românesc, ci ca o doavadă cât de târziu se mai întrebuiuță limba slavonă în biserică românească ortodoxă din Ardeal, chiar când preoții români aveau nevoie ca indiacțiile tipiconale să li se dea în limba lor.

N. Drăganu.

XI.

Cazania protopopului Popa Pătru din Tinăud (Bihor). Manuscris.

Manuscrisul¹⁾ acesta l-am găsit în satul Ortiteag, în biserică căruia am dat și peste un exemplar din psaltirea românească a lui Coresi din 1570. Este un volum mare, în folio, de 30 cm./20 cm., legat în scoarțe de lemn, învelite cu piele. Scoarța din urmă lipsește. Este numerotat de însuși scriitorul manuscrisului. Începe cu fila 3 și merge cu număratarea până la fila 600. Numărul 300 îl însemnează pe câteva file cu „T”, iar pe toate celelalte, cu semnul „m”. După fila 600 urmează încă patru file nenumeroatate dintre cari a patra deteriorată; celelalte cari au mai fost la urmă, nu se păstrează, fiind rupte. Manuscrisul e scris de aceiași mâna, cu litere mari, clare, cu inițiale și titluri cu cerneală roșie.

Pe dosul scoarții dela început cetim însemnarea aceasta: *Dă cându au începutu Mihaiu Avășu (?) au [fos]to ani din zidire lumii 7229 ēră dela Hs. 1721.*

Pe filele 463 verso, și 464, jos, găsim:

Ačasta sf[â]ntă carte o petrecut-o dieacu Blagă Pătru dela Tistag²⁾ tătă, din doscă până în doscă, pe[n]tru ră[n]du în-

1) Mi-a fost dăruit împreună cu exemplarul din Psaltirea lui Coresi, de către preotul Iosif Moldovan, căruia îi mulțumim din toată inimă și alci. Exemplarul acesta din psaltirea Coresi, deși deteriorat, este aproape complet. Vom vorbi cu altă ocazie despre el.

2) Chistag, județul Bihor, aproape de Tinăud.

vătături, să o știe spune bine înai[n]te cistitului norod, să nu-i fi rușine.

Apoi o scris în luna lui Iunie 3.

Insemnarea e de pe la 1800, după felul scrisului.

La fila 557, jos :

Sfârșitul învățăturilor din duminica în 30.

Scris-am ačastă sf[â]ntă ev[an]g[h]elie de învățătură eu mai micul, sluga lui Hs., popa Pătru, lăcuitoriu în Kinăud¹⁾ [= Tinăud]

La fila 573, jos.

Mulțemescu tatălui și fiului și d[u]hului sf[â]nt, că-m[i] dedeș[i] milă și aghioriu dela sf[i]nția ta, de cum aghunsu începul cu pace și cu sănătate. Apoi pe verso :

Aică bine să socotești, děcă nu-ți va aüğunge ev[an]g[he]lli cu ap[o]s[t]ole, până în mitariu, fariusei, tu te întoarnă di în dărăpt, de le zi de a doa oară cât va trăbui și glasurile și ev[an]g[he]lile și ap[o]s[t]olele și aşe vei aüğunge duminica mitriului și fariseului²⁾.

Urmează pe filele 573 verso, 574 și 574 verso:

Aică iaste scara trebelor ce sănt într'ačastă sf[â]ntă carte :

1) De[s]pre post în duminica lăsa post, în a 2[-a] învățătură.

2) Despre ispovedanie în duminica a 2[-a], în post, la a 2[-a] învățătură. etc.

Scara acesta cuprinde în total 32 capitole, dintre cari ultimul este:

Despre carii-s destoinici să fie preuți și nu să popesc, la duminica în 16.

Al doisprezecelea punct din scară, care trimete la cazania în care se vorbește despre eretici, îi numește pe aceștia și "Unguri".

Despre Unguri că hulesc trupul D[o]mnului, sf[â]nta cuminecătură, caută la sămbăta paștilor.

Lucrul acesta dovedește că preoții Români, în predicile ținute în biserici, apărau credința ortodoxă față de celealte

1) Deci se începuse alterarea dentalelor înainte de *e*, căci ungurește se zice *Tinód*, de unde *Tinăud* > *Tinăud* > *Kinăud*. Cf, mai sus *Kistag* (*Tistag*).

2) Cu acestă cazanie se începe textul.

neamuri de altă credință din Ardeal, cum se poate vedea și din „*Invățatura la învierea lui Hs*“:

Și dzic ei [ereticii]: cum poate fi trupul lui Hs în pâne văzută și în vin, nu iaste de crădere. Ei într'un chip cu fariseii hulesc. Acum toți ereticii, Arieanii, Afundații, Calvinașii hulesc sfânta cumenețatură. . . și cu minčuniile lor chiamă preuții noștri minčunoști (fila 180 verso).

Dupa scară, pe fila 574, verso, cetim :

Cu mila m[i]l[oi]stivului D[u]mn[e]zău scris-am eu protopop Popa Pătru, lăcitoriu în sat în Kinăud, a căstă sfântă ev[an]g[he]lie, ce iaste de invățatură deîn toate dumenele preste an. Și a căstă carte iaste tipărită di în țara rusască și iaste izvodită și întoarsă pre limbă rumânescă de un popă rusesc; și multe cuvinte am tocmit. Și ce veți afla zmintit, tocmiți.

Inceput-am a scriu dîntău când au fost anii dîn zidire lumiei 7190 și dela nașterea domnului nostru Is. Hs. 1682, crugul soarelui au fost în 22, crugul lunei în 8; și au fost themelionul în 4.

Inceput-am cu scrisoarea dîn luna lui Maiu dîn 8 dzile, într'o lună, și am gătat până aică cu scrisoare, în luna lui răpciori în 4 dzile, într'o lună.

In 17 săptămăni am scris a căstă sfântă ev[an]g[he]lie, ce s[ă]zice poucenie.

Urmează apoi apostolii pe filele 575—598, după care vine scara întregii cărți, pe filele 598—600. După scară găsim ultima însemnare:

O d[oi]mnul D[u]mnedzău deîn vecie mare har dau și laudă sfînției tale, tatăl și fiul și d[eu]lhul sfânt că cum mi-ai dat milă și prilej de am început a scrii a căstă sfântă ev[an]g[he]lie și o am scris cu sănătate și cu pace și am gătat cu mila sfînții tale până în sfărșenie, așe foarte te laud și te slăve[sc] până în vîci, amîn¹⁾.

Anii dela Hs. 1682 sfărșit-am până aică cu scrisoare, în luna lui Octombrie în 6 dzile, într'o vineri.

1) Semnul **h** dela sfărșitul cuvintelor nu l-am transcris, semnul **ă** l-am scris cu **ă**; pe **H** cu **ă**, pe **A** cu **ia**.

Eu Popa Pătru, lăcuitoriu în Kinăud, am scris a căstă carte de învățături, cu mila milostivului d[eu]mnedzău. amin.

Urmează patru file cu câteva evanghelii de la Marcu și Luca, cu titluri în slavonește, sfârșindu-se cu:

Енгелъ с въ скрепиое отъ агки . . . рд'и. Celealte foi ce mai urmău lipsesc.

Din mărturisirea ce o face protopopul Popa Pătru reiese că a transformat mult „a tocmit“ (= a îndreptat) din traducerea acelui „popă rusesc“ de care vorbește și pe care nu-l putem identifica aici. Limba textului are foarte multe elemente din graiul de azi de pe Valea Crișului, unde este Tinăudul, satul lui Popa Pătru, care a trebuit să fie un activ „scriitor“, cu înțelesul de copist, dar poate și de „remanieur“ al textelor ce le-a transcris, din care se mai cunoaște un manuscris miscelaneu, la Academia Română, scris la 1685 de protopop Popa Pătru (cf. Catalogul manuscriselor, românești, tomul II, p. 467, No. 714) și care acum se găsește la Moscova, încât nu l-am putut vedea. Dar persoana nu poate fi decât aceiași cu a noastră, socotind după felul însemnărilor, după nume și după data în care l-a scris (trei ani după Cazanii). Ne propunem însă a face altă dată o cercetare comparativă între graiul Cazaniilor pe care le va fi spus și cetit poporului, în vremea păstoriei sale, protopopul Popa Pătru, și între graiul de azi din regiunea Tinăudului.

G. Giuglea.

XII.

Material pentru vocabularul botanic al limbii române.

Grădini țărănești din Banat.

Plantele cultivate prin grădinile țărănilor noștri sănt foarte felurite, potrivit gradului de cultură al ținutului, climatului ce stăpânește acolo și trecutului istoric. Istoria culturală își scoate cele mai importante elemente din studiul comparat al grădinilor țăranești. Dar și studiul limbii găsește în numirile plantelor cultivate de țărani date interesante cu privire la originea și des-